

Cal regular internacionalment el dret a la lliure determinació dels pobles

Dm, 27/07/2010 per Justícia i Pau
[Justícia i Pau](#)

Eduard Ibáñez, director de Justícia i Pau

La Sentència del Tribunal Constitucional espanyol sobre l'Estatut català (sobre la qual ja ens hem pronunciat des de Justícia i Pau) i la recent Sentència del Tribunal Internacional de Justícia de La Haia sobre Kosovo han tornat a posar en evidència una greu llacuna jurídica en el dret internacional i en el dret intern dels estats multiètnics o plurinacionals (com és l'espanyol), de la resolució de la qual depenen en bona mesura les condicions per a la convivència pacífica i basada en termes justos en molts contextos polítics.

Aquesta llacuna existeix des del moment en que el dret internacional contemporani reconeix el dret a la lliure determinació dels pobles (tant en la Carta de les Nacions Unides com sobretot en els pactes internacionals de drets humans), però no regula qui és titular d'aquest dret (qui són pobles), ni com s'ha d'exercir, ni com es resolen els conflictes a què pot donar lloc aquest exercici. Per aquesta raó, el Tribunal de La Haia no ha considerat il·legal la declaració unilateral d'independència de Kosovo.

Nombrosos conflictes existents o latents en tot el món podrien canalitzar-se amb una adequada regulació d'aquesta important qüestió. Però això serà molt difícil mentre el dret internacional sigui producte exclusiu dels acords (i, per tant, dels interessos) dels estats.

A casa nostra, aquesta llacuna jurídica impedeix donar sortida al conflicte polític que es dona en la relació entre l'Estat i les nacionalitats catalana i basca. Un conflicte que s'ha mostrat de forma evident en el fet que el Tribunal Constitucional espanyol hagi denegat parcialment la voluntat d'autogovern de Catalunya expressada en l'Estatut aprovat en referèndum, com també en el fet que, fa uns anys, una proposta de nou Estatut per al País Basc va ser també rebutjada per les Corts Generals. La voluntat d'autogovern que puguin expressar aquestes nacionalitats resta supeditada a la voluntat d'una nació espanyola indivisible expressada en una Constitució que resta blindada jurídicament amb la seva superioritat demogràfica.

Ara bé, és innegable que hi ha una realitat prèvia a la Constitució i prèvia o almenys simultània a la nació espanyola. I és l'existència d'unes nacions, nacionalitats o pobles diversos en el mateix territori, que es reconeixen com tals i disposen de llengua i cultura pròpia, que en el passat van gaudir o formar part d'estructures polítiques amb plena sobirania i que es van integrar (voluntàriament, per coacció o d'ambdues maneres) a una unitat política espanyola més àmplia. I és justament per l'existència d'aquestes realitats, que la Constitució afirma que la Nació espanyola "la integren" unes "nacionalitats", a les qual "reconeix" el "dret a l'autogovern", algunes de les quals tenen "drets històrics".

Reconèixer aquesta realitat prèvia a la mateixa Constitució hauria de desplegar efectes

jurídics més enllà del dret a constituir-se com a Comunitat Autònoma sota els estrictes límits de la mateixa Constitució. Perquè, quina raó hi ha per cancel·lar definitivament l'existència d'aquestes nacions com a subjectes de sobirania? Es pot inferir que aquestes nacions han renunciat voluntàriament als seus drets històrics i han decidit autoextingir-se per sempre com a subjectes polítics diferents de la Nació espanyola? Si fos així, això hauria de constar jurídicament d'alguna manera, en un acte propi de renúncia expressat per aquestes nacionalitats. Però el cas és que en la Constitució espanyola vigent, el subjecte constituent és una Nació espanyola que s'expressa com a tal sense cap altre possibilitat. En el procés constituent no es donà veu a les nacionalitats que integren aquesta Nació, sinó al conjunt de ciutadans de l'Estat (un Estat fins aleshores autoritari), ni tampoc la Constitució no és expressió d'un pacte d'unitat política irrevocable entre elles d'acord amb la seva lliure voluntat.

Per tant, des d'un punt de vista èticopolític, cal que l'Estat espanyol resolgui aquesta decisiva qüestió, determinant jurídicament quines són les nacionalitats que la integren i com aquestes poden expressar, si és el cas, una voluntat d'autogovern que ultrapassi els límits constitucionalment fixats, sense que la voluntat de la resta de l'Estat pugui constituir-se en una barrera infranquejable. Aquesta voluntat d'autogovern no pot ser negada unilateralment, ni tampoc es pot imposar qualsevol mena (o cap) solució jurídica al conflicte, emparant-se en la superioritat demogràfica d'una part de l'Estat sobre aquestes nacionalitats. Tampoc valen apel·lacions retòriques a la "Espanya plural" però sense conseqüències jurídiques. Aquesta és una exigència èticopolítica i jurídica de la qual depèn la justícia i la convivència a Espanya i que pot evitar a llarg termini secessions unilaterals d'efectes imprevisibles.

Una solució viable i realista seria mitjançant la incorporació d'una disposició addicional a la Constitució que estableixi que Catalunya i el País Basc, a través de les Comunitats Autònomes actualment constituïdes, exerceixen el seu dret a l'autogovern, sense els límits que preveu el Títol VIII de la Constitució (i altres apartats), mitjançant els projectes de reforma que s'aprovin d'acord amb els procediments que preveu la mateixa Constitució. Però sobretot, per garantir aquest dret de forma plena, caldria també establir que aquestes Comunitats poden esdevenir Estats propis independents en cas que aquesta voluntat s'expressi de forma inequívoca (amb una majoria qualificada) en un referèndum que doni resposta a una pregunta clara en aquest sentit, quan així ho sol·liciti el seu Parlament. Aquesta decisió s'hauria d'executar de forma negociada amb l'Estat espanyol, sota l'arbitratge de les Nacions Unides o del Consell d'Europa, i amb la salvaguarda dels drets fonamentals dels ciutadans residents en els nous Estats que vulguin mantenir la ciutadania espanyola.